

9A-Lahnul-Jaliy - Makosa (Makubwa) Ya Dhahiri

1. Lahnul-Jaliy - Makosa (Makubwa) Ya Dhahiri

Makosa haya kama jina lake linavyoashiria ni kuwa yako wazi; kwa maana kuwa ni makosa makubwa ambayo wakati mwengine yanaharibu na kubadilisha maana iliyokusudiwa kwa uwazi kabisa; hivyo basi kila msomaji wa Qur-aan huweza kwa namna moja au nyengine kuwa ni mwenye kutumbukia katika makosa kama haya ambayo hubadilisha kabisa maana; iwe ya neno au Aayah nzima. Hukmu yake ni kuwa msomaji hupata dhambi kwa kuyafanya makosa haya ikiwa kwa makusudi.

Makosa haya hupatikana katika moja ya hali zifuatazo:

- i. **Makosa katika Makhaarij Al-Huruwf (Matokeo ya herufi) na Swifaatil-Huruwf (Sifa za herufi)**

Kutamka makosa nako ni kuzitamka herufi za Qur-aan kutoka katika makhraj (matokeo) yasiyokuwa yake au kuipa herufi Swiffah isiyokuwa yake; kama ﻭ badala ya خ, au ﺶ badala ya س, au ﻮ badala ya ق, au س badala ya ص, au ز badala ya ذ. Makosa kama haya kunapelekea kulifanya neno liwe na maana nyengine, maana ambayo ni tofauti kabisa na maana inayotakiwa kuthibitishwa katika Qur-aan.

Mfano wa kwanza:

قُلْ يَأَيُّهَا أَلَّا تَكُونُوا كُفَّارٍ

Qul yaa ayyuhal-kaafiruwun ((Sema: Enyi makafiri!))¹

Kubadilisha herufi ya ق na badala yake kuitamka kama inavyotamkwa و katika neno la: فلن

¹Al-Kaafiruw (109: 1)

Ukilitamka neno ﴿قُل﴾ (qul) kwa kuipa Swiffah zinazostahiki herufi ya ﴿ك﴾ (utatamka 'kul') jambo ambalo litakupelekea kilitamka kama ni ﴿ك﴾; na kwa kufanya hivyo tu utakuwa umefanya kosa lililo dhahiri na umebadilisha maana iliyokusudiwa na kulifanya neno liwe na maana nyengine “Kula enyi Makafiri” ambayo ni tofauti kabisa na maana iliyotakiwa hapo.

Mfano wa pili:

لَيَلَفِ قُرَيْشٌ ﴿إِنَّهُمْ رِحَّالٌ مِّنَ الشَّتَاءِ وَالصَّيفِ﴾

... *rihlatash-shitaai wasw-swayf* ((Kwa ada ya Maquraysh)) ((Ada yao ya misafara ya majira ya baridi na majira ya joto))²

Kuibadilisha herufi ya ﴿ص﴾ na badala yake kuitamka kama inavyotamkwa ﴿وَالصَّيفِ﴾ katika neno ﴿س﴾

Ukilitamka neno ﴿وَالصَّيفِ﴾ (*wasw-swayf*) lenye maana ya ‘majira ya joto’ kwa kuipa Swiffah zinazostahiki herufi ya ﴿س﴾ jambo ambalo litakupelekea kuitamka kama ni ﴿السَّيْفِ﴾ (as-sayf); na kwa kufanya hivyo tu utakuwa umebadilisha maana iliyokusudiwa na kulifanya neno liwe na maana nyengine “.....na majira ya upanga” maana ambayo ni tofauti kabisa na maana iliyotakiwa hapo.

Mfano wa tatu:

ثُمَّ فِي سَلِسَلَةِ ذَرَعُهَا سَبْعُونَ ذَرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿ث﴾

... *sab-'uwna dhiraa'an faslukuwh* ((“Kisha katika minyororo yenye urefu wa dhiraa sabiini muingizieni [mfanganisheni]”.))³

Kuibadilisha herufi ya ﴿ذ﴾ na badala yake kuitamka kama inavyotamkwa ﴿ذ﴾ katika neno ﴿ذراعًا﴾

²Al-Quraysh (106: 1-2)

³Al-Haaqah (69 : 32)

Ukilitamka neno lenye maana ya ذِرَاعًا (dhira'a'an) kwa kuipa Swiffah zinazostahiki herufi ya ذِرَاعًا litakupelekea kuitamka kama ni زِرَاعًا (ziraa'an) utakuwa umebadilisha maana yake na kulifanya neno liwe na maana nyengine “.....minyororo yenyе urefu wa ukulima sabiini...” maana ambayo ni tofauti kabisa na maana inayotakiwa kuthibitishwa.

ii. **Makosa katika kuzidisha neno au maneno:**

Mfano: kuongeza وَمَا فِي katika kauli ya Allaah (سبحانه وتعالى):

مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

“*maa fis-samaawati wal-ardhw*”⁴

na badala yake ukatamka “*maa fis-samawaati wa maa fil-ardhw*.

iii. **Makosa katika kupunguza neno au maneno:**

Mfano: kuondosha لَنْ ‘lan’ katika kauli ya Allaah (سبحانه وتعالى):

فُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرُنِي

‘*qul inniyi lan yujiyraniy*’⁵

na badala yake ukatamka ‘*qul inniy yujiyraniy*’.

iv. **Makosa katika kubadilisha herufi ya neno:**

Kuweka herufi ya فَ badala ya وَ au وَ badala ya فَ mfano katika kauli ya Allaah (سبحانه وتعالى):

فَمَمَّا مِنْ أُوتِيَ

⁴ An-Nuwr (24: 64)

⁵ Al-Jinn (72: 22)

“fa ammaa man uwtiya”⁶

na badala yake ukatamka: ‘wa ammaa’ ukawa hukuitamka herufi ya ف

v. Makosa katika kuthibitisha i’raab⁷

Kuthibitisha *i’raab* (fat-hah, kasrah, dhwammah) katika neno au herufi ambayo sio yake mfano: kutamka fat-hah badala ya kasrah au badala ya dhwammah; au kutamka kasrah badala ya fat-hah au badala ya dhwammah; au kutamka dhwammah badala ya fat-hah na badala ya kasrah, au kuweka sukuwun shemu yenyе *i’raab* au kuweka *i’raab* sehemu yenyе sukuwn.

Ni makosa ya kawaida ambayo hutokezea mara kwa mara aidha kwa kuteleza ulimi au kwa kutokujua maana, isipokuwa kwa wale wenye ujuzi wa kuifahamu Qur-aan pamoja na ujuzi wa kanuni za *nahw* na *swarf*.⁸ Ni mfumo wa alama zake za *raf-’u*⁹, *naswb*¹⁰, kama vile, nani mtenda na hutakiwa awe na *i’raab* gani, au nani mtendwa na hutakiwa awe na ‘iraab gani. Pia inapotangulia حرف جر *harfu jarr* (vihusishi) hubadilika ‘iraab ya neno linalofuatia kuwa ni yenyе kasrah na kadhalika. Hivyo kuitia herufi *i’raab* isiyoitahiki kunaweza kupelekea kubadilisha kabisa maana ya Aayah nzima; kwani wakati mwengine hupelekea makosa kama haya kupotosha maana inayotakiwa kuthibitishwa, Mifano ifuatayo inafafanua.

Mfano wa kwanza:

إِنَّمَا تَخْشَىَ اللَّهَ مِنْ عَبَادِهِ الْعَلَمَتُوْا

Innamaa yakhsha-Allaaha min 'ibaadihil-'Ulamaa

⁶ Al-Inshiqaq (84: 7)

⁷ Vokali: fat-hah, kasrah, dhwammah (kama a e i u)

⁸ Nahau na sarufi katika lugha ya Kiarabu.

⁹ Dhwammah

¹⁰ Fat-hah

((**Hakika wanaomkhofu Allaah [kikweli kweli] mionganini mwa waja Wake ni 'Ulamaa.**))¹¹

Kosa likitendeka katika Aayah hii humteremsha Allaah daraja Yake na kumfanya Yeye ni mja na mja kuwa ndio Mola, jambo ambalo ni hatari kubwa na dhambi. Ni kosa la kutahadhari nalo.

I'raab inayotakiwa kuthibitishwa juu ya herufi ya ﷺ ni fat-hah¹² katika tamshi la *Lafdhwul-Jalaalah* ﷺ kwa kuwa hapa inatakiwa isomwe: ﷺ (Allaaha') kwa kuithibitisha fat-hah juu ya ﷺ yenye kuonesha kuwa ﷺ Ndiye mtendwa (*maf-'uwil*) Ndiye anayeogopwa. Na maana hii haitoweza kupatikana na kuelewaka isipokuwa kwa kuithibitisha hiyo fat-hah na ndio maana iliyokusudiwa kuwa "**Wanaomkhofu Allaah** (سيحانه وتعالى)". Lakini ukilisoma tamshi la ﷺ (Allaahu') kwa kulipachika *i'raab* ya dhwammah¹³ badala ya fat-hah utakuwa umebadilisha maana kabisa na kupotosha kwa kumfanya Mtendwa ﷺ kuwa ni mtenda (*al-faa'il*), Ambaye ni muhali kwake kuwa na sifa kuogopa. hivyo basi umepotosha kwa kuifanya Aayah ithibitishe maana nyengine: "**Kwa hakika Allaah Ndiye Mwenye kuwakhofu Maulamaa**"! Maana hii hakuna aneikubali katika wenye kumwamini Allaah na Siku ya Mwisho kwani inathibitisha lililo muhali kwa Allaah.

Mfano wa pili

﴿وَإِذْ أَبْتَلَ آَبْرَاهِيمَ رَبِّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ﴾

Wa idhibtalaa Ibraahiyma ...

((Na [taja] Alipojaribiwa Ibraahiyim na Mola wake kwa maneno, naye akazitimiza))¹⁴

I'raab inayotakiwa kuthibitishwa juu ya herufi ya ﷺ ni fat-hah kwa kuwa hapa inatakiwa isomwe: إِنْرَاهِيمَ (Ibraahiyam) kwa kuithibitisha

¹¹ Faatwir (35: 28)

¹² *I'raab* inayoandikwa juu ya herufi za hati za kiarabu kuwakilisha vokali ya a.

¹³ *I'raab* inayoandikwa juu ya herufi za hati za kiarabu kuwakilisha vokali ya u.

¹⁴ Al-Baqarah (2: 124)

fat-hah juu ya ♀ yenye kuonesha kuwa Ibraahiya ndiye mtendwa (*maf-'uw*) ndiye aliyejaribiwa. Na maana hii haitoweza kupatikana na kueleweka isipokuwa kwa kuithibitisha hiyo fat-hah na ndiyo maana iliyokusudiwa kuwa "Allaah Alimjaribu kwa kumpa mtihani Ibraahiym". Lakini ukilisoma tamshi ﴿إِبْرَاهِيم﴾ (Ibraahiym) kwa kulipachika *i'raab* ya dhwammah badala ya fat-hah utakuwa umebadilisha maana kabisa na kupotosha, kwa kumfanya Mtenda ﷺ kuwa ni mtendwa (*maf-'uw-lun-bih*), , Ambaye ni muhali kwake kuwa na sifa ya kufanyiwa mitihani na viumbe Vyake wakiwemo Mitume (عليهم السلام), hivyo basi umeOTOSHA kwa kuifanya Aayah ithibitishé maana nyengine: "Na Ibraahiym alipomjaribu Mola wake..."! Maana hii hakuna anayeikubali katika wenyewe kuamini Allaah na Siku ya Mwisho kwani inathibitisha lililo muhali kwa Allaah.

Mfano wa tatu:

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الْرَّسُولَ فَأَخَذَهُ أَحَدًا وَبِلَّا

Fa'aswaa Fir'awnur-Rasuwl

(([Lakini] Fir'awn alimuasi (huyo) Rasuli, Tukamchukuwa mchukuo wa kuangamiza))¹⁵

I'raab inayotakiwa kuthibitishwa juu ya herufi ya ن ni dhwammah kwa kuwa hapa inatakiwa isomwe: فِرْعَوْنٌ (Fir-'awnu) kwa kuithibitisha dhwammah juu ن yenye kuonyesha kuwa Fir-'awnu ndiye mtenda (fa'a'il), ndiye aliyeasi.

Ama kuhusu neno الرَّسُولُ (Ar-Rasuwla) 'iraab inayotakiwa kuithibitisha juu ya herufi ya ل ni fat-hah kwa kuwa hapa inatakiwa isomwe: الرَّسُولُ (ar-Rasuwla) kwa kuithibitisha fat-hah juu ya ل yenye kuonesha kuwa Ar-Rasuwla ndiye mtendwa (*maf-'uw*) ndiye

¹⁵Al-Muzzammil (73 :16)

aliyeasiwa; na maana hii haitoweza kupatikana na kuelewaka isipokuwa kwa kuithibitisha hiyo fat-hah juu ya herufi ya ل.

Makosa hayo yatakapotendeka kuipa ن fat-hah na kuipa ل dhwammah hubadilisha kabisa maana na kufahamika kuwa "Mtume alimuasi Fir-a'wn"; maana inayopotosha kabisa ambayo hakuna anayeikubali katika wenyewe kuamini Allaah na Siku ya Mwisho kwani ni tofauti kabisa na maana inayothibitishwa na Qur-aan

vi. Makosa katika مَدُ الطَّبِيعِي Maddutw-Twabiy'iy¹⁶

Kosa hili ni lenye kutendwa na wengi wasiofahamu hukmu za Tajwiyd; kutamka neno kwa kutokuvuta harakah mbili inapokuwa ina مَدُ الطَّبِيعِي (maddutw-twabiy'iy) au kulitamka neno kwa kuivuta zaidi ya harakah mbili, japokuwa halina chenye sababu ya kulivuta.

Mfano wa kutokuvuta herufi:

إِنَّا هُنْ نَرَلْنَا الْذِكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَفِظُونَ ﴿١﴾

Innaa Nahnu Nazzalnaa-dhikra ...

((Hakika Sisi Tumeteremsha dhikri [Qur-aan] na hakika Sisi bila shaka ndio Tutakaoihifadhi [isibadilishwe kwa vyovyote]))¹⁷

Herufi ya نُ katika neno إِنَّا (innaa) inatakiwa ithibitishiwe *ghunnah* na *swiffah* ya *shaddah* (kukazwa) kisha inatakiwa ivutwe harakah mbili katika kusomwa kwake ili lilete maana yake iliyokusudiwa kuwa "Hakika Sisi". Ama lisipovutwa na ikasomwa (inna) itamaanisha "Hakika" bila ya kuweko kiwakilishi (*dhawmiyr*) cha "Sisi".

Mfano wa kuvuta herufi:

إِنَّ الْأَجْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٩﴾

¹⁶ Madd ya kimaumbile au ya asili

¹⁷ Al-Hijr (15 : 9)

Innal-abraara lafiy Na'iym

((Hakika Al-Abraar [watendao mema] bila shaka [watakuwa] katika neema.))¹⁸

Herufi ya ﴿ katika neno ﴾ (inna) inatakiwa ithibitishiwe *ghunnah* na Swiffah ya *shaddah* (kukazwa) lakini haitakiwi ivutwe harakah mbili kama zinavovutwa herufi zenyе madd, kwani hapa haistahiki kuvutwa ili iletе maana iliyokusudiwa kuwa ni: “**Hakika**”. Hivyo basi msomaji akiivuta herufi ya ﴿ hapa kwa haraka mbili, huwa ameengeza herufi na hubadilika na kuwa ﴾ (innaa) yenyе kubeba maana tofauti na ile iliyotakiwa kuthibitishwa na kwa kuisoma hivyo huwa na maana “**Hakika Sisi**”.

vii. Makosa ya kukaza neno (Shaddah) au kutokukaza

Kuacha kukaza herufi inayostahiki kukazwa (shaddah) au kutamka herufi kwa kukaza isiyostahiki kukazwa.

a) Mfano wa kutokukaza herufi inayostahiki kukazwa:

وَلَدُ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ أَسْجَدُوا لِأَدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْرِيزٌ لَّهُ وَأَسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَفَّارِ

Al-Kafirin

Wa idh Qulnaa lil Malaikatis-sjuduw li-Aadama fasajaduw illaa ibliysa abaa ...

((Na [taja] Tulipowaambia Malaika: “Msujidieni Aadam.” Wakasujudu isipokuwa Ibliys alikataa...))¹⁹

Neno ﴿ (illaa) hapa linastahiki kukazwa kwa kuwa lina shaddah, na huwa na maana kuwa ‘isipokuwa’, na wakati wowote ule lisipokazwa katika kulitamka kwa kuiondosha shaddah juu ya herufi

¹⁸Al-Infitwaar (82 :13)

¹⁹Al-Baqarah (2: 34)

ya ﴿ atakuwa mtu amelisoma إِلٰهٌ (ilaa) ambayo italeta maana ya ‘kuelekea kwa’ badala ya ‘isipokuwa’: na maana ya Aayah nzima itabadilika na kuwa “Na [taja] Tulipowaambia Malaika: “Msujudieni Aadam.” (Malaika wote) wakamsujudia Ibliys...”. Hivyo itakuwa msomaji amempachika cheo na kumvisha kilemba cha ukoka Ibliys laana ya Allaah iwe juu yake kwa kumaanisha kuwa kasujudiwa na Malaika, na hili ni muhali wala hakuna katika wenye kuamini Allaah na Siku ya Mwisho wenye kukubali hilo.

b) Mfano wa kukaza herufi isiyostahiki kukazwa:

Kukaza herufi ya رَبُّكَ katika neno la رَبُّكَ ukaitamka “*wa marrabbuka*” badala ya “*wamaa Rabbuka*” katika kauli ya Allaah (سبحانه وتعالى)

وَمَا رَبُّكَ بِظَلَامٍ لِلْعَبِيدِ

“*wa maa Rabbuka.....*”